

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ชีวิตนักศึกษาามหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยมุ่งหมายที่จะศึกษาชีวิตนักศึกษาในทหมิติ โดยใช้วิธีการศึกษาที่จะให้ได้ออมลที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ในบทสรุปวิจัยได้นำเสนอรายละเอียดการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวิตนักศึกษาามหาวิทยาลัยขอนแก่นในทหมิติ โดยแยกมิติชีวิตนักศึกษาออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง
2. เพื่อศึกษาสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาใช้ชีวิตตามที่ได้ประพฤตปฏิบัติในขณะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การรวบรวมข้อมูลจึงต้องใช้วิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เวลา 6 เดือน การสังเกตใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมกับเด็กสังเกต และการสัมภาษณ์ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบบันทึกการสังเกตและการสัมภาษณ์ประจำวัน และใช้โครงสร้างคำถามหลักเป็นแนวทางในการซักถามและสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ และศิษย์เก่า อาจารย์ที่ปรึกษาและเจ้าหน้าที่ของนักศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์ โดยแยกประเภทข้อมูลออกเป็นมิติต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ และศึกษาสาเหตุ และปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาดำเนินชีวิตนักศึกษาตามที่ได้ประพฤตปฏิบัติ การอภิปรายผลของข้อมูลใช้วิธีบรรยายโดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ชีวิตนักศึกษา แยกมิติการศึกษาออกเป็น 6 มิติ และสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้
 ชีวิตนักศึกษาด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในมหาวิทยาลัย ใช้
 เวลาว่างในการทำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การเที่ยวเตร่ในเมือง
 ขอนแก่น และท่องเที่ยวตามสถานที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชีวิตนักศึกษาด้านวัฒนธรรมประ
 เพณี ส่วนใหญ่วัฒนธรรมประเพณีหจคชนมความสัมพันธ์กับนักศึกษาใหม่ ซึ่งจะต้องเข้าร่วม
 กิจกรรมประเพณี ส่วนนักศึกษารุ่นพี่เข้าร่วมกิจกรรมตามความสมัครใจ ชีวิตนักศึกษาด้านสังคม
 นักศึกษาส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์สนิทสนมในกลุ่มเพื่อนที่เป็นนักศึกษาด้วยกันมากกว่าบุคคลอื่น ชีวิต
 นักศึกษาด้านเศรษฐกิจ นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้จ่ายเงินเป็นค่าอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ทำจำเป็น
 ในการดำรงชีวิต ชีวิตนักศึกษาด้านการศึกษา นักศึกษารุ่นพี่มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษา
 ด้านการเรียนแก่นักศึกษารุ่นน้อง นักศึกษาส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือในช่วงสอบและใช้ห้องสมุดเป็น
 จำนวนมาก เฉพาะในช่วงที่ต้องการศึกษาค้นคว้าทำรายงาน และอ่านหนังสือสอบ ชีวิตนักศึกษ
 ด้านการเมืองการปกครองพบว่า การจัดกิจกรรมทางการเมืองของนักศึกษาส่วนใหญ่จะเกิดจาก
 การเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ของตนและสังคม และการจัดกิจกรรมการเมืองจะเกิดขึ้น
 เนื่องจากความบกพร่องในการบริหารงานของมหาวิทยาลัยขาดประสิทธิภาพ

2. องค์ประกอบที่ส่งผลต่อชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า มี
 ปัจจัยหลายประการที่ทำให้ให้นักศึกษาประพฤติปฏิบัติตรงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัย
 ดังต่อไปนี้ คือ สภาพมหาวิทยาลัย สภาพหอพักนักศึกษาวัยวัฒนธรรมประเพณีนักศึกษา ลักษณะ
 การเรียนการสอน กลุ่มเพื่อน การบริหารงานของมหาวิทยาลัย ลักษณะนักศึกษา ครอบครัวและ
 กลุ่มสังคมก่อนเข้ามหาวิทยาลัยสภาพสังคม สภาพการเมืองการปกครองของประเทศ และ
 สื่อสารมวลชน ปัจจัยดังกล่าวนี้มีผลต่อชีวิตนักศึกษในแต่ละมิติแตกต่างกันไป ปัจจัยบางอย่าง
 อาจจะมีผลต่อชีวิตนักศึกษามากกว่าบางมิติเท่านั้น และปัจจัยบางอย่างอาจจะมีผลต่อชีวิตนักศึกษ
 ในหลายมิติ เพราะปัจจัยที่พบมความสัมพันธหลากหลายกับชีวิตนักศึกษแต่ละมิติแตกต่างกัน
 และชีวิตนักศึกษแต่ละมิติก็ไม่ไดมความสัมพันธกับปัจจัยทุกปัจจัยตามทฤษฎีทั้งหมดควบ และจาก
 การศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นในแต่ละมิติ ดังนี้

ชีวิตนักศึกษาด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน มีปัจจัยที่มีผลต่อนักศึกษา คือ สภาพมหาวิทยาลัย สภาพหอพักนักศึกษา การบริหารงานของมหาวิทยาลัย กลุ่มเพื่อน สภาพสังคม และสื่อสารมวลชน

ชีวิตนักศึกษาด้านวัฒนธรรมและประเพณี มีปัจจัยที่มีผลต่อนักศึกษา คือ กลุ่มเพื่อน และการบริหารงานของมหาวิทยาลัย

ชีวิตนักศึกษาด้านสังคม มีปัจจัยที่มีผลต่อนักศึกษา คือ สภาพมหาวิทยาลัย สภาพหอพักนักศึกษา วัฒนธรรมประเพณีนักศึกษา ลักษณะนักศึกษา กลุ่มเพื่อน และครอบครัวและกลุ่มสังคมก่อนเข้ามหาวิทยาลัย

ชีวิตนักศึกษาด้านเศรษฐกิจ มีปัจจัยที่มีผลต่อนักศึกษา คือ ครอบครัวและกลุ่มเพื่อน

ชีวิตนักศึกษาด้านการศึกษา มีปัจจัยที่มีผลต่อนักศึกษา คือ ลักษณะการเรียนการสอน สภาพหอพักนักศึกษา และวัฒนธรรมประเพณีนักศึกษา

ชีวิตนักศึกษาด้านการเมืองการปกครอง มีปัจจัยที่มีผลต่อนักศึกษา คือ การบริหารงานของมหาวิทยาลัย สภาพของการเมืองการปกครองของประเทศ ลักษณะนักศึกษา และกลุ่มเพื่อน

ปัญหาและอุปสรรคที่ผู้วิจัยพบในการศึกษาชีวิตนักศึกษา

1. การรวบรวมข้อมูลชีวิตนักศึกษาด้านการเมืองการปกครอง ข้อมูลที่แท้จริงมักจะไม่มีใครเปิดเผย เนื่องจากจะมีผลกระทบต่อหน้าที่การงานของคนที่ให้ข้อมูลเพราะผู้ที่รับข้อเท็จจริงเป็นข้าราชการและปฏิบัติหน้าที่อยู่ในมหาวิทยาลัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องค้นหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่มีหน่วยงานใดของมหาวิทยาลัยเก็บรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ และมีเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของมหาวิทยาลัยบางหน่วยงานไม่ยอมให้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้รับการอนุมัติจากผู้บริหารของมหาวิทยาลัยแล้วโดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้ให้เหตุผลว่า เป็นเรื่องปกปิดและเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล แต่ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือในด้านเอกสารและข้อมูลด้านจากนักศึกษาและศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัย หน่วยงานกิจกรรมนักศึกษา และให้สัมภาษณ์รายละเอียดที่เกี่ยวข้องของควม

2. การเข้าร่วมสังเกตกิจกรรมนักศึกษาบางอย่าง ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าร่วมงานได้ เช่น งานชมจันทร์ของคณะเกษตรศาสตร์ และข้อมูลบางอย่างนักศึกษาจะไม่เปิดเผยเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องภายในคณะหรือภายในกลุ่มการเปิดเผยข้อเท็จจริงจะมีผลกระทบต่อคณะหรือกลุ่มของ

ตน โดยเฉพาะกิจกรรมในห้องเซียร์ และการรายงานตัวน้องใหม่ ที่เกิดกรณีปฏิกิริยาตอบโต้ จากนักศึกษาใหม่ นักศึกษาในคณะจะพยายามปกปิดไม่เปิดเผยให้บุคคลและนักศึกษาในคณะอื่น ใดทราบ

3. การหลอจذبเป็นนิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกำลังศึกษาในระดับปริญญาโท และอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำให้นักศึกษาบางคนไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลบางอย่างให้ทราบเพราะเกรงว่าจะเป็นการเสื่อมเสียชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย และพยายามเปิดเผยข้อมูลในทางแคบเพียงด้านเดียว ทำให้ต้องใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล และการเป็นนิตปริญญาโท ทำให้นักศึกษาบางคนเกิดความรู้สึกแตกต่างระหว่างสถานะและบทบาท ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับนักศึกษาในระยะแรกจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก ต้องอาศัยระยะเวลา บุคลิกภาพส่วนตัวและความมีมนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนการใช้เทคนิคจูงใจและคณะของนักศึกษาและกลุ่มเพื่อนให้ยกตองและแนะนำเพื่อจะเป็นประโยชน์ในการรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่สถานะและบทบาทของผู้วิจัยก็เป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูลบางอย่างได้เพราะนักศึกษาให้ความเชื่อถือไว้วางใจเข้ามาพูดคุยปรึกษาทั้งในเรื่องวิชาการ และปัญหาส่วนตัว

4. การพักอาศัยอยู่ในหอพักร่วมกับนักศึกษา ทำให้ต้องระมัดระวังในการเก็บและบันทึกข้อมูล เนื่องจากข้อมูลบันทึกไว้อาจจะเกี่ยวข้องกับนักศึกษาที่อยู่ในหอพักแล้วเปิดเผยหรือปรากฏแก่นักศึกษาแล้ว อาจจะทำให้ให้นักศึกษาเกิดความระแวงสงสัยและไม่ยอมให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลบางอย่างได้ ทำให้ผู้วิจัยต้องมาใช้ห้องสมุดและสถานทอนในการบันทึกข้อมูลและเลือกบันทึกข้อมูลในห้องพักในช่วงที่เพื่อนร่วมหอไม่อยู่ ถึงแม้จะมีข้อจำกัดในเรื่องนี้ แต่ก็เป็นผลดีที่ได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับนักศึกษาอย่างใกล้ชิดในหอพัก ซึ่งเป็นวิธีการที่จะให้ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลได้มากที่สุด

5. การสัมภาษณ์เชิงคำถามนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มชั้นมัธยมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาเฉลี่ยวฉลาด จะต้องใช้ทักษะและไหวพริบปฏิภาณในการสัมภาษณ์ และโต้ตอบซึ่งกันและกัน โครงสร้างคำถามหลักที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์บางครั้งไม่สามารถนำมาใช้ได้ โดยเฉพาะข้อมูลส่วนตัวที่นักศึกษาไม่ต้องการเปิดเผย ต้องใช้เวลาและการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องเป็นทั้งที่ปรึกษาและเพื่อนตลอดจนใช้เทคนิคอื่นในการสัมภาษณ์เชิงคำถามเพื่อให้ได้รับข้อมูลตรงตามที่ต้องการ

6. การศึกษาชีวิตนักศึกษาในชั้นมหาลัยใหญ่และศึกษาในครอบครัวในหมักหมม โดยผู้วิจัยเพียงคนเดียว และในเวลาอันจำกัดที่กำหนดไว้ ทำให้ไม่สามารถรวบรวมข้อมูลได้สมบูรณ์ในหมักหมม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การติดตามตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องผู้วิจัยจะต้องใช้ความสามารถและหาวิธีการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและน่าเชื่อถือ กิจกรรมสำคัญทั้งหมดทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยผู้วิจัยไม่สามารถเข้าร่วมสังเกตการณ์ได้ทั้งหมด เพราะเวลาจำกัดตรงกัน ดังนั้น การศึกษาในชั้นมหาลัยจำนวนประชากรนักศึกษาเป็นจำนวนมาก และมีหลายมหาวิทยาลัยควรจะมีผู้วิจัยหลายท่านและหญิงในจำนวนที่เหมาะสม และมีเวลานานเพียงพอที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครอบคลุมละเอียดลึกซึ้งในหมักหมม

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นพบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อชีวิตนักศึกษา ดังปรากฏอยู่ในบทที่ 7 ซึ่งปัจจัยดังกล่าวสามารถแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยภายในมหาวิทยาลัย และปัจจัยภายนอกมหาวิทยาลัย สำหรับปัจจัยภายในมหาวิทยาลัยนั้นมีปัจจัยบางอย่างที่มหาวิทยาลัยสามารถควบคุมได้ และมีปัจจัยบางอย่างที่มหาวิทยาลัยไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นในส่วนที่มหาวิทยาลัยควบคุมได้ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอาจจะพิจารณากำหนดในเชิงนโยบายการดำเนินงานที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ควรปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการใช้ชีวิตนักศึกษา ส่วนปัจจัยที่อยู่นอกมหาวิทยาลัยนั้น เป็นปัจจัยที่มหาวิทยาลัยควบคุมได้ยากและบางอย่างไม่สามารถควบคุมได้ จากการศึกษาและข้อค้นพบดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะแยกออกเป็น 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายต่อสถาบันอุดมศึกษา

1.1 จากการศึกษาพบว่า สภาพหอพักนักศึกษา วัฒนธรรมประเพณีนักศึกษาและลักษณะการเรียนการสอน มีผลต่อชีวิตนักศึกษาด้านการศึกษา หากมหาวิทยาลัยมีปณิธานที่จะผลิตบัณฑิตใหม่มีคุณลักษณะทางประสังคมและเป็นศรัทธา (educated man) โดยแท้จริงแล้ว มหาวิทยาลัยควรพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยการจัดสภาพหอพักนักศึกษาให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการศึกษาและเป็นสถานที่ที่อบอุ่นไปด้วย ควรพิจารณา

ปรับปรุงด้านการเรียนการสอนของคณาจารย์และแบบการเรียนรู้ของนักศึกษา (learning style) เพื่อให้นักศึกษาได้มีลักษณะใฝ่รู้ และรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง นอกจากกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยมีผลต่อการใช้เวลาเรียนของนักศึกษา และกิจกรรมบางอย่างมีความกดดันต่อสภาวะจิตใจของนักศึกษาทำให้บางคนต้องลาออกจากมหาวิทยาลัย ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ มหาวิทยาลัยสามารถควบคุมได้และควรปรับปรุงแก้ไขโดยพิจารณาทั้งในเชิงนโยบาย และการดำเนินงาน

1.2 จากการศึกษาพบว่ากลุ่มเพื่อนในมหาวิทยาลัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อชีวิตนักศึกษาเกือบทุกมิติ และมีอิทธิพลต่อการสร้างแบบแผนแห่งชีวิตทางสังคม (patterns of social life) ทั้งปัจจัยของครอบครัวและกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มสังคมก่อนเข้ามหาวิทยาลัย ยังมีอิทธิพลต่อนักศึกษาในมหาวิทยาลัยด้วย ดังนั้น ในฐานะครอบครัว และสถาบันการศึกษาเป็นหน่วยหรือตัวแทนในการให้การอบรมให้ระบียบทางสังคม (agencies of socialization) ควรจะตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ เพื่อทำหน้าที่ในการอบรมดูแลให้นักศึกษาได้เข้ากลุ่มเพื่อนที่จะพัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพ และมีแบบแผนชีวิตทางสังคมไปในแนวทางที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยและพ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักศึกษาควรจะได้มีการติดต่อประสานงานกัน เพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินงานร่วมกันในการพัฒนาชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยให้ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีคุณค่าและเหมาะสมยิ่งขึ้น

1.3 จากการศึกษาพบว่า สถานะมหาวิทยาลัยทมิฬปาโมรัมมีวงกว้างขวาง มีสนามกีฬาหลายประเภทอยู่ในมหาวิทยาลัย เป็นสภาพที่เหมาะสม ทำให้นักศึกษาให้ความสนใจและนิยมออกกำลังกายเพื่อการพักผ่อนคลายความเครียดจากการเรียน และเป็นการออกกำลังกายเพื่อใหม่สุขภาพที่ดีและใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนแล้วไปในทางที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังพบว่าสภาพมหาวิทยาลัยทมิฬปาโมรัมมีวงกว้าง มีป่าไมรมรก มีการจัดบริการและสวัสดิการด้านหอพักให้นักศึกษาส่วนใหญ่ได้ เข้าพักอาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัย ทำให้นักศึกษาชายและหญิงสามารถพบปะและสร้างความสัมพันธ์ในคานต่าง ๆ ต่อกันได้ง่าย นักศึกษาชายและหญิงที่เป็นคู่รักกัน บางคู่สามารถใช้สถานที่ในบริเวณมหาวิทยาลัย เป็นที่หรือตักกันทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน การที่มหาวิทยาลัยไม่สามารถจัดการดูแลเอาใจใส่ให้นักศึกษาในหอพักได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับวัยนักศึกษาทำให้ความสนใจเกี่ยวกับเพื่อนต่างเพศ และความ เป็นเพื่อนยากหรือยากทดลองไม่มีความขังคืด ทำให้นักศึกษาประพฤตปฏิบัติตนและสร้างความสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ตามความพอใจ

ของคนที่ปัจจุบันมหาวิทยาลัยและหอแมหรืออุปกรณ์ของนักศึกษาสามารถควบคุมได้ค่อนข้างลำบาก แต่ควรจะพิจารณาติดต่อประสานงานเพื่อร่วมมือและช่วยเหลือกันหาวิธีการเพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถใช้ชีวิตของตนไปในแนวทางที่เหมาะสม และเป็นผลดีต่อตนเอง สามารถวินิจฉัยและเลือกตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและสังคมด้วย ในส่วนของมหาวิทยาลัยควรจะพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับสภาพมหาวิทยาลัยเพื่อให้เหมาะแก่การใช้ชีวิตให้นักศึกษาไปในทางสร้างสรรค์ และประพฤติปฏิบัติตนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ตลอดจนดำเนินการเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านเพศศึกษา แก่ให้นักศึกษาให้เหมาะสมตามวัย และสภาพสังคมที่เป็นอยู่นด้วย

1.4 จากการศึกษาพบว่าการบริหารงานของมหาวิทยาลัยขาดประสิทธิภาพการเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมนักศึกษาของอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมีผลต่อการจัดกิจกรรมทางการเมืองการปกครองนักศึกษา ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรจะพิจารณาปรับปรุงแก้ไขในด้านการบริหารงานภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นปัจจัยมหาวิทยาลัยสามารถควบคุมได้ และจากการศึกษาพบว่า ลักษณะนักศึกษาที่อยู่ในวัยที่ชอบการมีส่วนร่วม มีแรงจูงใจและอุดมคติสูง ต้องการความถูกต้องและยุติธรรม ดังนั้น ถ้าหากมหาวิทยาลัยได้ตระหนักถึงธรรมชาติในวัยนักศึกษาก็ควรจะพิจารณาให้นักศึกษาได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในการบริหารงาน และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากนักศึกษาด้วย และมหาวิทยาลัยควรจะได้อำนาจแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับหน่วยงานบางหน่วย อาจารย์ ชำนาญการและศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยบางคนให้เข้าไปแทรกแซงกิจกรรมนักศึกษาโดยใช้กลวิธีชักจูงให้นักศึกษาได้ดำเนินการเคลื่อนไหวและจัดกิจกรรมทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มของตน เพราะถ้าหากบุคลากรในมหาวิทยาลัยยังมีการประพฤติปฏิบัติเช่น นักศึกษาซึ่งเป็น "ปัญญาชนที่หัด" และ "เป็นศิษย์สิทธิในศีลธรรมทางวัฒนธรรม" ก็ย่อมกลายเป็นเครื่องมือเพื่อการตอรองของศัตรูโดยไม่รู้เท่าทันอยู่ต่อไป

1.5 จากการศึกษาพบว่า สื่อสารมวลชนมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของนักศึกษา และมีสื่อสารมวลชนหลายประเภทเป็นปัจจัยที่มหาวิทยาลัยสามารถควบคุมได้ เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียง เอฟ.เอ็ม.103 และโทรทัศน์ตามสาย (cable T.V.) ที่มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าของ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยยอมรับเข้ามาบริการสำหรับนักศึกษา ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสามารถควบคุมได้ และควรจะพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนเหล่านี้ เพื่อให้นักศึกษาได้รับทั้งในแง่ของความบันเทิงและสาระประโยชน์ทางวิชาการในระดับ

อุดมศึกษา และใช้ เป็นสื่อผสมคุณค่าแก่ชีวิตนักศึกษา เพราะสื่อสารมวลชนที่อยู่ในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยย่อมสามารถควบคุมได้ และควรจะนำมาใช้เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับปัจจัยภายนอกมหาวิทยาลัยควบคุมได้ยากควรมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวและกลมสังคมนอกมหาวิทยาลัยมีผลต่อการดำเนินชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ดังนั้นมหาวิทยาลัยและพ่อแม่ปกครองควรจะมีวิธีการติดต่อประสานงานและร่วมมือกันเพื่อให้การอบรมและดูแลให้นักศึกษาได้ดำเนินชีวิตไปในทางที่เหมาะสมและปัจจัยมีผลต่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยย่อมควบคุมได้ยาก ดังนั้น เป็นหน้าที่ของครอบครัวที่จะดำเนินการดูแลและเอาใจใส่

2.2 จากการศึกษาพบว่า สภาพสังคม สภาพการเมืองการปกครองของประเทศ และสื่อสารมวลชนมีผลต่อชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและปัจจัยเหล่านี้มหาวิทยาลัยไม่อาจควบคุมได้ ดังนั้น หอสมุดอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานของประเทศและหน่วยงานเกี่ยวข้องในการบริหารงานด้านสื่อสารมวลชนควรจะได้ตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ และภารกิจในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นผลกระทบต่อชีวิตนักศึกษา ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ของสังคมด้วย และถึงแม้ว่าปัจจัยดังกล่าวนี้ มหาวิทยาลัยไม่อาจควบคุมได้ แต่มหาวิทยาลัยควรจะทำหน้าที่ให้การศึกษา และสะท้อนข้อมูลต่าง ๆ ให้กับสังคม และผู้บริหารประเทศ หรือหน่วยงานเกี่ยวข้องในการบริหารงานได้ทราบถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนานักศึกษา และสังคมโดยรวมด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยชีวิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งในแต่ละมิติ เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อชีวิตนักศึกษาในแต่ละมิติได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยชีวิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตนักศึกษาและองค์ประกอบที่มีผลต่อการใช้ชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

3. การวิจัยชีวิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ควรจะใช้ระยะเวลาศึกษาในภาคสนามต่อเนื่องนานพอสมควร ถ้าเป็นไปได้ควรจะศึกษาให้ครบหนึ่งปีการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลตลอดช่วงปีการศึกษา เนื่องจากกิจกรรมนักศึกษาในแต่ละภาคการศึกษามีความแตกต่างกันและควรจะมีผู้วิจัยหลายคนในการศึกษารวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะการศึกษาชีวิตนักศึกษาที่ครอบคลุมในทหมิติ และควรจะมีผู้วิจัยชายและหญิงร่วมกันศึกษาด้วยสำหรับสถาบันเทมศึกษาชายและหญิงเข้าศึกษา เพื่อจะได้รวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

4. ควรมีการศึกษาวิจัยชีวิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา หนึ่งศึกษาไปเข้า เบนกลับ เนื่องจากสถาบันไม่ได้จัดบริการและสวัสดิการด้านที่พักไว้สำหรับนักศึกษา เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินงานชีวิตและองค์ประกอบที่ผลต่อชีวิตนักศึกษาในสถาบันทั้งบริการในนักศึกษาเข้าพักในหอพักและสถาบันที่ไม่ได้จัดบริการสวัสดิการที่พัก

5. ควรมีการศึกษาวิจัยชีวิตนักศึกษาที่หอพักนอกหอพักของมหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินงานชีวิตและองค์ประกอบที่ผลต่อชีวิตนักศึกษาที่พอกอยู่ในหอพัก

6. ผู้วิจัยจะทำการวิจัยชีวิตนักศึกษา ควรจะมีสถานะและบทบาทในระดับเดียวกัน และใกล้เคียงกับนักศึกษา จะทำให้นักศึกษามีความรู้สึกยอมรับเข้าในกลุ่มเพื่อนและยอมรับว่าเป็นฝ่ายเดียวกัน ไม่เกิดความรู้สึกแตกต่างระหว่างสถานะและบทบาทระหว่างนักศึกษากับผู้วิจัย ซึ่งจะช่วยให้อาจเก็บรวบรวมข้อมูลได้มากและรวดเร็วยิ่งขึ้น

7. ผู้วิจัยจะทำการวิจัยชีวิตนักศึกษา โดยผู้วิจัยเชิงคุณภาพควรมีความรู้ และผ่านการฝึกฝนเกี่ยวกับวิธีการวิจัยมาแล้ว และผ่านการฝึกฝน มีทักษะและประสบการณ์มาก ย่อมจะทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามต้องการ

8. ทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนิสิตนักศึกษา ควรส่งเสริมและสนับสนุนใหม่การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตนิสิตนักศึกษา เพราะการศึกษาชีวิตนิสิตนักศึกษาทำให้ทราบขององค์ประกอบและปัจจัยที่ผลต่อชีวิตนิสิตนักศึกษา ซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาปรับปรุงและส่งเสริมปัจจัยดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตนิสิตนักศึกษาได้ และในปัจจุบันการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาในประเทศไทย มีผู้ศึกษาวิจัยไว้น้อยมาก ถ้าหากมีการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยในด้านนี้ และตรวจสอบองค์ประกอบและปัจจัยที่ผลต่อชีวิตนิสิตนักศึกษาไทยให้ชัดเจนและแน่นอนแล้ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างบังในการที่จะสรุปเป็นทฤษฎีไว้เป็นหลักการในการนำไปอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้